

40-lecie Totartu na Uniwersytecie Gdańskim

W kwietniu 2026 roku minie 40 lat od powstania Totartu.

Z okazji tego jubileuszu na Uniwersytecie Gdańskim odbędzie się m.in. konferencja pt. „Nie tylko Totart. Alternatywne ruchy kulturowe w Polsce Ludowej i okresie transformacji systemowej”. Zapisy prelegentów potrważą do 10 marca br.

CZYM BYŁ TOTART?

Jeśli dziś zapytalibyśmy studentów Uniwersytetu Gdańskiego, czym był Totart, to zapewne niemal wszyscy odpowiedzieliby, że nie mają pojęcia. Prawdopodobnie kilkanaście lat temu byłoby podobnie. Z całą pewnością jednak znaczna częśćaków znała wówczas nazwiska osób, które Totart współtworzyły, ponieważ pojawiały się one na łamach gazet, w telewizji oraz podczas rozmaitych wydarzeń, od kulturalnych po ludyczne festyny czy dyskoteki. Paweł Konnak występował wspólnie z Michałem Wiśniewskim z zespołu Ich Troje zarówno na scenie jako konferansjer, jak i w programach emitowanych w stacji TVN. Tymon Tymański z grupą Miłość koncertował w klubach jazzowych, a z zespołem Kury występował w lokalach o bardziej rozrywkowym charakterze, jednocześnie tworząc muzykę do filmu *Wesele* w reżyserii Wojciecha Smarzowskiego. Dariusz Brzóska Brzósiewicz publikował swoje haiku w „Przekroju”, ogólnopolskim tygodniku o dużych tradycjach, a jego utwory podobno zachwycały nawet cesarską parę Japonii.

Pozostali członkowie grupy często pracowali w obszarze kultury, osiągając sukcesy, choć działali poza głównym obiegiem medialnym. Drogi artystów były bardzo pogmatwane, jednak większość z nich swoją artystyczną karierę zaczynała właśnie w Totarcie, który niemal czterdzieści lat temu powstał na Uniwersytecie Gdańskim, w budynku przy ulicy Wita Stwosza 55.

Jak wspomina Paweł Konnak, jeden z najbardziej zaangażowanych członków Totartu, „23 kwietnia 1986 roku o godzinie 17.30 w murach Uniwersytetu Gdańskiego eksplodowało wydarzenie postartystyczne pod kryptonimem »Mia-sto-Masa-Masarnia«. Jego *spiritus movens*, Zbigniew Sajnog, pisał: »Kraj żył wtedy zanurzony w meandrach permanentnego końca. Ludzie pili, wyjeżdżali, wariowali, ten i ów się powiesił. Wszędzie wiało potrzebą terapii...»”¹.

Totart był jedną z najbardziej kontrowersyjnych grup tamtego okresu. Był to zespół, który trudno umiejscowić w jakichkolwiek ramach. Samo określenie „grupa artystyczna” jest w jego przypadku używane raczej z braku innych pojęć. Studenci i uczniowie związani

z Totartem nie tylko pisali wiersze, tworzyli muzykę i malowali, lecz także organizowali performance, które również dziś mogłyby zostać uznane za kontrowersyjne. Wszystko to działo się w ponurym okresie drugiej połowy lat osiemdziesiątych, w czasie kryzysu ekonomicznego i autorytarnej dyktatury. Paradoksem jest fakt, że nazwa grupy powstała pośrednio dzięki opresyjnemu systemowi. Kiedy urzędnik państwowy, zobowiązany do wpisania do formularza nazwy zespołu mającego wystąpić na Festiwalu Artystycznym Młodzieży Akademickiej FAMA, wymógł na młodych performerach podanie oficjalnej nazwy, ci zdecydowali się określić swoją działalność jako Totart, czyli sztukę totalną. Nazwa, pod którą zapamiętano grupę, była jednak tylko jedną z wielu, ponieważ jej członkowie realizowali także projekty pod nazwami: Yo Als Jetzt, Wydawnictwo Kubańskie Cycki, Sni Sredstvom Za Uklanianie, Szelest Spadających Papierków, Grupa Poetycka Złali Mi Się Do Środka, Paulus Press czy Totart Siódmej Generacji Scorpions. Z tego powodu sami określali siebie mianem „formacji tranzytoryjnej”. Zdaniem

niektórych publicystów działalność grupy „miała charakter efemeryczny, była serią młodzieńczych wygłupów raczej niskich lotów”², a zdaniem innych grupa „słynęła z inspirowanych dadaizmem, śmiałych jak na ówczesne czasy spektakli-koncertów, będących reakcją na sytuację społeczno-polityczną schyłkowego PRL-u”³.

Totart był „zjawiskiem” skupiającym różne osobowości, mające niejednolite poglądy, odmienne pomysły oraz tworzące formy sztuki wysokiej, niskiej i takiej, której nie sposób jednoznacznie sklasyfikować. Jeszcze trudniej ocenić znaczenie Totartu dla jemu współczesnych. Czy miał on wydźwięk polityczny (co w realiach autorytarnych rządów dotyczyło niemal wszystkich zjawisk funkcjonujących poza oficjalnym obiegiem)? Czy może był jedynie młodzieżowym wygłupem albo stanowił próbę budowania podmiotowości ruchów niezależnych od Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, Kościoła katolickiego lub Solidarności?

KWIETNIOWA KONFERENCJA NA UG

Na te i inne pytania postarają się odpowiedzieć uczestnicy konferencji zatytułowanej „Nie tylko Totart. Alternatywne ruchy kulturowe w Polsce Ludowej i okresie transformacji systemowej”, która odbędzie się w dniach 23–24 kwiet-

nia 2026 roku w ramach obchodów czterdziestolecia Totartu, organizowanych m.in. przez Uniwersytet Gdański, Nadbałtyckie Centrum Kultury oraz Fundację Transgressive Art. Konferencję współorganizują Europejskie Centrum Solidarności oraz Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Gdańsku, a patronatem medialnym objęła ją „Gazeta Uniwersytecka”.

Jak podkreślają organizatorzy konferencji, alternatywne ruchy kulturowe mimo totalitarnego, a później – autorytarnego charakteru państwa pojawiały się właściwie przez cały okres istnienia Polski Ludowej. Działalność ich uczestników i uczestniczek wynikała często ze sprzeciwu wobec dominacji monopartii, była formą symbolicznego oporu wobec oficjalnej kultury i ideologii, próbą odreagowania wszechobecnej szarżyzny życia codziennego w miastach i wsiach. Równocześnie stanowiła poszukiwanie nowych form ekspresji, duchowości i wspólnoty poza instytucjonalnym systemem wychowania, edukacji czy religii. Zjawisko kultury alternatywnej pozostaje nieodokreślone i wieloparadygmatyczne. Łączy w sobie wątki artystyczne, społeczne, polityczne i obyczajowe, przez co wymyka się prostym klasyfikacjom. Ta niejednoznaczność otwiera przestrzeń do nowych badań, interpretacji i odczytów z perspektywy historii kultury, socjologii, studiów nad codziennością, pamięcią, płcią czy emocjami.

Podczas konferencji będzie można m.in. wysłuchać tradycyjnych wystąpień oraz odbędzie się rozmowa członków Totartu, którzy opowiedzą o znaczeniu działań grupy z perspektywy czterech dekad. Ponadto z członkami Totartu zostaną przeprowadzone i nagrane wywiady dotyczące czasu powstania grupy, okoliczności jej narodzin oraz realnego charakteru jej działalności. Materiały te zostaną udostępnione na platformie YouTube, a następnie wydane w formie książkowej.

Konferencję uświetni także wystawa dokumentów i fotografii z epoki oraz prac Pawła Paulusa Mazura, grafika, poety i muzyka, a zarazem pomysłodawcy i jednego z realizatorów obchodów czterdziestolecia Totartu.

Wydarzeniu towarzyszyć będą koncerty. Koncert finałowy odbędzie się w Centrum Świętego Jana, planowany jest również bardziej kameralny występ w jednym z trójmiejskich klubów akademickich, podczas którego zaprezentują się zespoły studenckie oraz jeden z wykonawców Trójmiejskiej Sceny Alternatywnej.

Propozycje wystąpień konferencyjnych prosimy składać do 10 marca br. Szczegółowe informacje znajdują się na stronie: <https://casid.ug.edu.pl/2025/12/22/nie-tylko-totart/>

Łukasz Bień

¹ K. Skiba, J. Janiszewski, P. Konnak, *Artyści, wariaci, anarchiści. Opowieść o gdańskiej alternatywie lat 80-tych*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2010, s. 11.

² D. Nowacki, *Z archiwum „gdańskiej alternatywy”*, „Tygodnik Powszechny” 2008, nr 13; <https://www.tygodnikpowszechny.pl/z-archiwum-gdanskiej-alternatywy-134003> [dostęp: 10.01.2026].

³ AO, *Słynna gdańska grupa Totart obchodzi swoje 36-lecie*; <https://www.gdansk.pl/wiadomosci/Slynna-gdanska-grupa-Totart-obchodzi-swoje-36-lecie,a,217730> [dostęp: 14.01.2026].